

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

KIANELLA VAINIO

Monituotteen asiakkaiden näkökul- mia työhön

Kehitysvammaisten ihmisten näkemyksiä
työstä ja sen merkityksestä

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2021

Tekijä Vainio, Kianella	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Kuukausi Vuosi Toukokuu 2021
	Sivumäärä 34	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Monituotteen asiakkaiden näkökulmia työhön		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma		
<p>Opinnäytetyössäni selvitettiin Monituotteen työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiä työstä. Monituote on työtoimintakeskus kehitysvammaisille ja autismin kirjon henkilöille.</p> <p>Työni tavoitteena oli saada asiakkaiden omaa ääntä kuuluviin heidän elämäänsä koskeissa asioissa, joihin työ kuuluu keskeisesti. Tutkimuksessani selvitettiin mitä ajatuksia asiakkailla on työtoiminnasta, mitä työnteko heille merkitsee, mitkä asiat ovat tärkeitä työssä ja toteutuuko asiakkaiden osallisuus työtoiminnassa.</p> <p>Opinnäytetyöni toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen menetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina Monituotteen työtoimintakeskuksessa, jossa haastateltiin Monituotteen seitsemää asiakasta.</p> <p>Tutkimuksesta selvisi, että Monituotteen asiakkaat pitivät yleisesti työnteosta Monituotteessa. Asiakkaat pitivät työssään tärkeinä asioina sosiaalisia tekijöitä sekä itse työn tekemistä. Työssä merkityksellisiksi asioiksi Monituotteen asiakkaat nostivat sosiaaliset tekijät, palkan sekä työn tekemisen huolellisesti. Monituotteen asiakkaiden mielestä osallisuus työtoiminnassa toteutui monestakin eri näkökulmasta.</p>		
<p><u>Asiasanat</u> kehitysvammaisuus, työ, työtoiminta, osallisuus</p>		

Author Vainio, Kianella	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2021
	Number of pages 34	Language of publication: Finnish
Title of publication Clients' views on work and working in the Monituote work activity centre		
Degree program Degree program in social services		
<p>Abstract</p> <p>In this thesis the clients of Monituote work activity centre were interviewed in order to gain knowledge on their views and opinions on work. Monituote is a work activity centre for mentally disabled people and people with autism spectrum disorders.</p> <p>The objective of my thesis was to make the voices of clients working in Monituote to be heard. The purpose of my thesis was to clarify what thoughts clients have about working in a work activity centre, what working means to them, what things are important in work and do they get the feeling of participation in the work activity centre.</p> <p>This thesis was executed as a qualitative research. In this study a thematic interview was used as the method of qualitative research. The interviews were executed as individual interviews in Monituote work activity centre. Seven clients were interviewed for this study.</p> <p>The study revealed that clients in Monituote generally liked working there. Clients found social factors and doing the work itself to be important. The clients of Monituote found the most meaningful things in work to be social factors, salary and doing the work neatly. The clients also found the feeling of participation to be present in the work.</p>		
<p><u>Key words</u> Mental disability, work, work-activity centre, participation</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN KONTEKSTI	6
2.1 Kehittämisen tai tutkimisen kohde, lähtökohdat ja tavoitteet	6
2.2 Opinnäytetyön työelämäyhteys	6
3 KEHITYSVAMMAISUUS JA TYÖ.....	7
3.1 Kehitysvammaisuuden määrittelyä	7
3.1.1 Lääketieteellinen näkökulma	8
3.1.2 Toiminnallinen näkökulma	9
3.1.3 Sosiaalinen näkökulma.....	9
3.2 Työ	10
4 KEHITYSVAMMAISTEN TYÖTOIMINTA.....	11
4.1 Työtoiminnan sisältö.....	12
4.2 Työtoiminnan tarkoitus	13
4.3 Kehitysvammaisten työtoiminnan asiakkaat.....	13
4.4 Historiallinen tausta	14
5 OSALLISUUS	15
5.1 Kehitysvammaisten osallisuus	17
5.2 Osallisuus työtoiminnan näkökulmasta	18
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	19
6.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	19
6.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	19
6.3 Teemahaastattelu.....	20
6.4 Haastattelujen toteutus	21
6.5 Tutkimusaineiston analyysimenetelmä	22
6.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	24
7 TUTKIMUSTULOKSET	25
7.1 Haastateltavien taustatiedot.....	25
7.2 Haastateltavien ajatuksia työstään työtoiminnassa	25
7.3 Tärkeää työssä.....	26
7.4 Työn merkitys	27
7.5 Osallisuus	28
8 POHDINTA	29
LÄHTEET.....	31
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on Monituotteen asiakkaiden näkökulmia työhön. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Monituotteen työtoimintakeskuksen kanssa. Monituote on työtoimintakeskus kehitysvammaisille sekä autismin kirjon henkilöille. Opinnäytetyö nousi tarpeesta kuulla asiakkaita ja selvittää heidän omia ajatuksiaan työtoiminnasta ja työstä sekä tuoda asiakkaiden omaa ääntä kuuluviin. Tarkoituksena oli selvittää millaisena asiakkaat näkevät oman työnsä työtoiminnassa, mitä he pitävät työssä tärkeänä, mitä työ heille merkitsee sekä toteutuuko osallisuus heidän mielestään työtoiminnassa. Halusin lähteä tutkimaan kyseistä aihetta, sillä opintojen harjoittelujen kautta olen kokenut vammaistyön omaksi alakseni. Minua myös kiinnosti juuri kehitysvammaisten ajatukset työtoiminnassa, sillä olin harjoittelussa työtoiminnassa ja halusin kuulla asiakkaiden omia ajatuksia työstään ja työn teosta yleisesti.

Ihmisillä tulisi olla samanlaiset oikeudet vaikuttaa omaan työhönsä. Jotkut tarvitsevat tukea ja apua siihen, että heidän oma äänensä saataisiin kuuluviin. Sosiaalipalveluja toteutetaan asiakkaita varten, joten mielestäni on tärkeää, että heidän mielipiteitään kuullaan palvelua koskien. Tätä kautta palvelut voivat kehittyä enemmän asiakaslähtöisiksi.

Kehitysvammalaki (Laki kehitysvammaisen erityishuollosta 1977/519) korostaa jokaisen kehitysvammaisen ihmisen oikeutta osallisuuteen. Asiakkaalle on turvattava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Tästä huolimatta osallisuuden toteutuminen on edelleen jossain määrin sattuman varaista (Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen 2018, 26.) Tästä syystä lähdin selvittämään miten työtoiminnan asiakkaat kokevat osallisuuden toteutuvan omalla kohdallaan.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa haastateltiin seitsemää työtoiminnan asiakasta. Haastattelumenetelmänä tutkimuksessani käytin teemahaastattelua, joka on niin sanottu puoli strukturoitu haastattelu.

2 OPINNÄYTETYÖN KONTEKSTI

2.1 Kehittämisen tai tutkimisen kohde, lähtökohdat ja tavoitteet

Kaikilla ihmisillä tulisi olla samanlaiset mahdollisuudet vaikuttaa siihen, minkälaisen omasta elämästään haluaa ja millaista työtä on mielekästä tehdä. Työn tekeminen on perustavanlaatuisen ihmisoikeus. Kaikilla yhteiskuntamme jäsenillä ei ole kuitenkaan tasavertaista mahdollisuutta tehdä työtä. Kehitysvammaisten työllistyminen avoimille työmarkkinoille on 2000-luvun keskeinen suuntaus. Tällä hetkellä kuitenkin vain pieni osa kehitysvammaisista käy palkkatöissä. Suurin osa työikäisistä kehitysvammaisista on mukana vammaispalvelujen työ- tai päivätoiminnassa. (Kehitysvammaliiton www-sivut 2019.)

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiä työstään ja siitä mitä työ heille merkitsee sekä toteutuuko osallisuus asiakkaiden mielestä työtoiminnassa. Opinnäytetyössäni haastattelen työtoiminnan asiakkaita ja pyrin selvittämään heidän mielipiteitään omasta työstään, vaikutus mahdollisuuksista omaan työhön ja siitä mitä työ heidän elämässään merkitsee.

Haastatteleamalla työtoiminnan asiakkaita pyrin saamaan vastaukset kysymyksiin:

1. Millaisia merkityksiä haastateltavat antavat työlle?
2. Mitä haastateltavat ajattelevat omasta työstään työtoiminnassa?
3. Toteutuuko osallisuus haastateltavien mielestä työtoiminnassa?

2.2 Opinnäytetyön työelämäyhteys

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina on Monituote. Monituote on työtoimintakeskus kehitysvammaisille ja autismin kirjon henkilöille. Enimmäkseen Monituotteessa tehdään alihankinta töitä, joita eri yritykset tilaavat. Työn lisäksi Monituotteessa järjestetään liikuntaa, musiikkia ja teatteria. Monituotteessa harjoitellaan myös itsenäiseen elämään tarvittavia taitoja. (Porin kaupungin www-sivut 2021.)

Asiakkaita Monituotteessa on yhteensä noin 50. Ryhmiä on viisi ja kaikkia ryhmiä kohden on yksi ohjaaja sekä Monituotteen vastaava ohjaaja. Ryhmien kokoonpanot ovat muodostuneet sillä perusteella, kuka sopii mihinkin ryhmään ja miten asiakkaat ryhmän sisällä tulevat keskenään toimeen.

Monituotteen asiakkaiden ikähaarukka on melko laaja. Asiakkaiden tuen tarve ja toimintakyky vaihtelee paljon, kaikki ovat tiedoiltaan ja taidoiltaan erilaisia. Suurin osa liikkuu itsenäisesti ja tarvitsee arjessaan vain vähän apua ja ohjausta.

Jotkut Monituotteen asiakkaista käyvät työtoiminnassa viitenä päivänä viikossa, toiset taas vähemmän kuin viisi päivää, jos se on katsottu niin parhaaksi. Osa asiakkaista käy myös avotöissä, mutta sen lisäksi jotkut haluavat käydä myös Monituotteessa esimerkiksi ylläpitääkseen sosiaalisia suhteita tai osallistuakseen Monituotteen toimintaan kuten osallisuusteatteriin.

3 KEHITYSVAMMAISUUS JA TYÖ

3.1 Kehitysvammaisuuden määrittelyä

Vammaisuus on käsitteenä niin moniulotteinen, että sitä on vaikea kuvailla yleisellä määrittelyllä (Lampinen 2007, 27). Kehitysvammaisuuden käsitteen ongelmana on sen laaja-alaisuus ja epämääräisyys. Sama diagnostinen leima voidaan antaa toisiinsa nähden hyvin erilaisille ihmisille. (Seppälä 2010, 180.) Kehitysvammaisen henkilön älylliset rajoitukset vaikeuttavat sopeutumista ympäristöön. Lähtökohtana ei ole sairaus, vaan puuttuvat toimintaedellytykset. (Kaski 20 26.)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta eli kehitysvammalaki määrittelee kehitysvammaisen henkilöksi, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen, tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun

lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1997/519, 1 luku 1§.)

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta, kuten lääketieteellisestä, toiminnallisesta tai sosiaalisen mallin kautta. Määrittelyjen pohjimmaisena tarkoituksena on auttaa huomaamaan kehitysvammaisen henkilön erityistarpeita, kuten saamaan osallisiksi tiettyihin yhteiskunnan palveluihin ja tukitoimiin. Käytännön työssä ja kohtaamisissa termit eivät ole merkityksellisiä, vaan ihmisten välinen vuorovaikutus. Vamma on ainoastaan yksi ihmistä luonnehtiva, mutta ei välttämättä edes kovin merkittävä asia. Entistä aktiivisempi ja näkyvämpi vammaisten ihmisten osallistuminen eri yhteiskunnan toimintoihin muiden ihmisten kanssa osoittaa hyvin kaikkien ihmisten olevan osin erilaisia ja osin samanlaisia yksilöitä omine tarpeineen ja toiveineen. Vamma tai vammattomuus ei ole olennainen ihmisiä erottava tekijä. (Malm, Matero, Repo, Talvela 2004, 12.)

3.1.1 Lääketieteellinen näkökulma

Lääketieteellä on aina ollut suuri rooli vammaisuuden tarkastelussa ja pitkään muita eri näkökulmia ei ollenkaan huomioitu. Tästä voidaan käyttää käsitettä vammaisuuden medikalisointi, jolla tarkoitetaan vammaisuuden selittämistä yksilön patologisuudella. Lääketieteellä pyritään poistamaan ”vikoja”, joita ihmisessä ilmenee ja vammaisuuden haitat palautuvat aina itse yksilöön. (Vehmas, 2005, 59.) Kehitysvammaisuus lääketieteellisessä merkityksessään on sidonnainen diagnoosiin ja korostaa yksilön vammaa, haittaa tai ominaisuuksia (Malm ym. 2004, 9-11).

Lääketieteellisessä diagnostiikassa eli yksittäisten ihmisten tunnistamisessa ja määrittelyssä kehitysvammaisiksi älykkyydosamäärä on keskeinen mittari. Suomessakin käytettävässä WHO:n tautiluokituksessa ICD-10:ssä annetaan tarkat älykkyydosamääräraajat lievälle, keskivaikealle, vaikealle ja syvälle kehitysvammaisuudelle. Lääketieteellinen näkökulma on pohjimmiltaan kuvailevaa. Se tuottaa oireyhtymän tai häiriön tunnistamiseen käytettäviä kriteerejä, eli kuvan siitä millaisia ominaisuuksia ja piirteitä johonkin kategoriaan tavallisesti kuuluu. Kun tarvitaan eläketurvaa, lääkinnällistä hoitoa ja kuntoutusta tai vammaisuuteen perustuvia etuuksia turvaututaan

lääketieteelliseen diagnostiikkaan. Sen avulla osoitetaan ja todistetaan ihmisen puutteellisuus ja vajavaisuus ja sitä kautta palvelujen tarve. (Seppälä 2010, 181-183.)

3.1.2 Toiminnallinen näkökulma

Kehitysvammaisuuden toiminnalliseen määritelmään turvaudutaan silloin, kun ajatellaan elämänlaatua tai jokapäiväisen elämän sujumista ja niiden tueksi tarvittavia käytännön ratkaisuja. Toiminnallisessa määrittelyssä arvioidaan ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta. (Seppälä 2010, 185.) Ihmisen toimintakyky näyttäytyy erilaisena eri ympäristössä, esimerkiksi kotona, töissä ja vapaa-aikana. Kehitysvammaisen ihmisen kohtaamat haasteet johtuvat monesti siitä, että hänen oma toimintakykynsä ja tilanteesta nousevat vaatimukset ovat keskenään ristiriidassa. (Vernerinet www-sivut, 2021.) Toimintakykyä pyritään tukemaan elämän eri tilanteissa ja vaiheissa sekä osallistumista ja sosiaalisia rooleja vahvistetaan. Pyritään osoittamaan henkilössä olevat mahdollisuudet ja voimavarat. (Seppälä 2010, 185.)

3.1.3 Sosiaalinen näkökulma

Sosiaalisessa mallissa vammaisten ongelmat nähdään ensisijaisesti yhteiskunnan ongelmana. Ongelmien ratkaisemiseksi ehdotetaan poliittista toimintaa, sen sijaan että yksilöä yritettäisiin muuttaa. Sosiaalisen mallin mukaan ympäristössä on syy ja ratkaisu vammaisuuteen. Vammaisuuden sosiaalinen malli on usein lähtökohtana erilaisissa vammaispoliittisissa ohjelmissa. Ohjelmien katse kohdistuu yhteiskuntaan ja niiden tavoitteena on poistaa vammaisten henkilöiden sosiaalisessa tai fyysisessä ympäristössä olevia epäkohtia. Sosiaalinen malli on kuitenkin saanut arvosteluja mm. sen vuoksi, että oikeastaan yksilö itse puuttuu siitä, aivan kuin hänen ominaisuutensa ja toimintansa eivät vaikuttaisi mitenkään hänen selviytymiseensä. Malli on ongelmallinen kuntoutumisen kannalta, sillä se ei huomioi yksittäisiä vammoja, niistä kuntoutumista eikä vammaisuuteen liittyvistä fyysisistä ja psyykkisistä tekijöistä. (Malm ym. 2004, 11-12.)

Vammaisuuden käsitteellistäminen ja teoretisointi tieteellisin kriteerein on tärkeää, sillä tutkijoiden mukaan se selkeyttää käsitteitä ja lisää ymmärrystä sosiaalisesta

ilmiöstä. Erilaiset näkökulmat vammaisuuden selittämiseksi vaikuttavat myös siihen, miten vammaisia ihmisiä koskevia käytännön järjestelyjä toteutetaan. Tämä näkyy esimerkiksi vammaisten ihmisten asumis- ja työllistymisjärjestelyjen toteutumisessa. Jos yksilön vaikeuksia suoriutua hänen työtehtävistään ajateltaisiin johtuvan vain hänen ”viallisuudestaan”, ei silloin nähtäisi tärkeänä esimerkiksi työn uudelleen organisoimista. (Vehmas 2005, 13-14.)

3.2 Työ

Työ voidaan nähdä vammaisten ihmisten yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumisen ydintekijänä. Työllä on merkittävä paikka länsimaisessa yhteiskunnassa: se ei ole ainoastaan toimeentulon lähde, vaan se on kytköksissä ihmisen minäkuvaan ja itseluottamukseen. (Vehmas 2005, 129.) 1960-luvulta lähtien vammaisliike on korostanut työn olevan perustavanlaatuinen ihmisoikeus. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2009) on kansainvälinen ihmisoikeus asiakirja, jossa säädetään vammaisille kuuluvista perusvapauksista ja ihmisoikeuksista. Työtä ja työllistymistä käsittelevän 27. artiklan mukaan vammaisilla henkilöillä on oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa ympäristössä, joka on avoin, osallistava ja vammaisten henkilöiden saavutettavissa. (Ekholm & Teittinen 2014, 9 -10.)

Työtä ja tavoitteellista toimintaa on pidetty ihmisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen integraation kannalta tärkeänä tekijänä. Parhaimmillaan työ voi antaa mahdollisuuden itsensä toteuttamiselle ja luovuudelle. Työ jäsentää arkielämän rakennetta, luo perustan itsetunnolle ja itsearvostukselle sekä antaa mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja uusien asioiden oppimiseen. Ihminen voi myös työn kautta sitoutua ja sosiaalistua yhteisöjen jäseneksi. (Järvikoski, Härkäpää & Pättikangas 1999, 118.)

Vammaisten näkemykset työn merkityksestä ovat melko samanlaisia, kuin muidenkin ihmisten. Työ luo elämään aineellista perustaa. Työyhteisön kautta se tuo ystäväyyttä ja kaveruutta, jolloin on mahdollista peilata omaa persoonallisuuttaan muiden toimintatapoihin. Elämä jäsentyy paremmin työn ja vapaa-ajan vuorottelun avulla. Työn kautta näkökulma ja kokemusmaailma avartuvat. Työn ollessa omille taidoille

sopivaa, se antaa onnistumisen kokemuksia. Omassa työssä voi kokea itsensä tärkeäksi ihmiseksi. (Lampinen 2007, 123.)

4 KEHITYSVAMMAISTEN TYÖTOIMINTA

Suurilta osin kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta perustuu lakiin kehitysvammaisten erityishuollosta. Kehitysvammaisille henkilöille järjestetään myös työtoimintaa sosiaalihuoltolain nojalla, jossa vammaisten henkilöiden työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja sitä edistävää toimintaa. Kehitysvammalain 35 §:n 2 momentin mukaan erityishuollon tarpeessa olevalle on järjestettävä työhönvalmennusta, työtoimintaa sekä muuta virikkeitä antavaa toimintaa (Kehitysvammalaki 519/1997). Erityishuollon lainsäädännöllä ei tarkemmin ohjata työtoiminnan järjestämistä. Toiminta pohjautuu toiminnan järjestäjän ja siihen osallistuvan henkilön väliseen huoltosuhteeseen, eli erityishuollon tai sosiaalihuollon asiakkuuteen. Työtoimintaan osallistuminen on työnomaista, mutta samalla palvelun käyttämistä. (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010, 15.)

Kehitysvammaisten työtoiminnan järjestäminen on kunnan tai kuntayhtymän vastuulla kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519, 1977, kehitysvammalaki) perusteella. Työtoimintaa järjestetään kuntien, kuntayhtymien, säätiöiden ja yksityisten toimijoiden ylläpitämissä työ- ja toimintakeskuksissa (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010, 15).

Kehitysvammaisille maksetaan yleensä rahallista korvausta työtoimintaan osallistumisesta, eli työosuusrahaa. Työosuusrahaa voidaan maksaa tuloverolain mukaisesti 0-12 euroa päivässä. Työosuusrahan maksaminen ei kuitenkaan ole välttämätöntä. (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010, 15.) Työosuusrahan tarkoituksena ei ole niin sanotusti palkka tehdystä työstä, vaan ennemminkin kannustava palkkio työtoiminnasta tehdystä työn kaltaisista tehtävistä (Pajunen, Vuorenpää, Nikula, Österlund, Mäenpää & Seppälä 2010, 7).

Vammaisten henkilöiden työtoimintaan osallistuva henkilö ei ole työsuhteessa toiminnan järjestäjään tai palvelun tuottajaan (Klem 2013, 25). Kehitysvammalaissa ei säädetä työtoimintaa koskevan oikeussuhteen luonteesta, kuten sosiaalihuoltolaissa. Käytännössä toimintaa on nimitetty pitkään ns. huoltosuhteessa tapahtuvaksi työskentelyksi. (Vammaisten työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan uudistaminen 2019, 24.)

Työtoimintakeskukset ovat toimintakeskuksia, jotka ovat suunnattu vammaisille henkilöille. Työtoimintakeskuksissa pyritään järjestämään vammaisille henkilöille heidän kykyjensä mukaisia töitä. Hallinnollisesti työtoimintakeskukset ovat osa kehitysvammapalveluita. Töitä järjestetään alihankintasopimuksilla yritysten kanssa. Yritykset voivat hyödyntää työtoimintakeskusta tavaran valmistukseen liittyvässä työprosessissa tietyissä työvaiheissa. Työtoiminnassa käyminen on vammaisten henkilöiden keskuudessa yleisin arkitoiminnan muoto. (Eriksson 2008, 56-57.)

4.1 Työtoiminnan sisältö

Työtoiminnan sisältöä ei ole tarkasti määritelty laissa. Työtoiminnan pitää olla asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaista. Asiakkaan omia toiveita tulee kuulla suunniteltaessa työtoiminnan määrää, toteuttamistapaa ja sisältöä. Työtoimintaa voidaan järjestää joko ryhmämuotoisena toimintana tai yksilöllisenä palveluna riippuen työtoiminnan tavoitteista ja sisällöstä. Työtoiminnan sisällössä tulee painottua työelämätaitojen harjoittelu, työpaikan etsiminen ja työhön valmentautuminen, jos työtoiminnan asiakkaan tavoitteena on työllistyminen avoimille työmarkkinoille. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2020.)

Työtoimintakeskuksissa voidaan tehdä erilaisia alihankintatöitä yrityksille. Työtoimintakeskus voi toteuttaa tiettyä työvaihetta jonkin tavaran valmistusprosessissa. Tyypillisesti työtoiminnan töitä ovat esimerkiksi puu- ja käsityöt, metallityöt ja kokoonpanotyöt. Olennaista on, että työtoiminnassa voidaan tehdä aivan tavallisia töitä, joille on kysyntää. (Tuominen-Loizić 2014, 49.)

Monissa kunnissa työtoimintaan on mahdollisuus osallistua avotyötoiminnassa. Avotyötä tehdään tavallisilla työpaikoilla ja työt ovat tavallisia työtehtäviä. Usein avotyötoiminnassa työskentelevät henkilöt ovat avustavissa tehtävissä esimerkiksi keittiö- ja siivoustehtävissä, kaupan alan tehtävissä sekä avustavissa kiinteistön hoito tehtävissä päiväkodeissa, vanhainkodeissa ja vanhusten palvelukeskuksissa. (Pajunen ym. 2010, 7-8.)

4.2 Työtoiminnan tarkoitus

Työn tekemisen lisäksi työtoiminnan sisältönä on työtaitojen ja työelämään kuuluvien sosiaalisten valmiuksien kehittäminen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitäminen. (Kaski 2009, 340.) Työtoiminnan tavoitteena on pitää yllä toimintakykyä, päivittäisiä taitoja ja tarjota mielekäästä tekemistä. Työtoiminnassa voidaan myös arvioida työ- tai toimintakykyä ja tätä kautta mahdollisesti päästä avoimille työmarkkinoille. Kuitenkin kehitysvammalain mukaisessa työtoiminnassa siirtymisiä avoimille työmarkkinoille tapahtuu vähän. Yleisin siirtymä on siirtyminen työtoiminnasta avotyötoimintaan. (Klem 12, 2015.) Työtoiminnassa käyminen tarjoaa toimintakyvyn kannalta tärkeitä asioita kuten elämänhallintaa, vuorokausirytmien säilyttämistä ja yhteisöön kuulumista. (Klem 2013, 34-35.) Työtoiminnan tulee olla enemmän luonteeltaan kuntouttavaa kuin tuottavaa. Työtoiminnassa mukana olevat työskentelevät oman jaksamisensa ja kykijensä mukaisesti. (Malm. ym. 2004, 383.)

4.3 Kehitysvammaisten työtoiminnan asiakkaat

Kehitysvammaisille voidaan järjestää työllistymistä tukevaa toimintaa tai työtoimintaa sosiaalihuoltoa koskevan yleislain nojalla, mutta yleisimmin työelämäosallisuutta tukevat palvelut järjestetään heille kehitysvammaisten erityishuoltoa koskevan erillislain (519/1977) perusteella. Kehitysvammalain 35 §:n 2 momentin mukaan erityishuollon tarpeessa olevalle on pyrittävä järjestämään työhönvalmennusta, työtoimintaa sekä muuta virikkeitä antavaa toimintaa. (Klem 2013, 35.)

Klemin (2013) kuntakartoituksessa kehitysvammalain mukaisen työtoiminnan asiakkaiden yleisimmät syyt mitkä, vaikeuttavat työllistymistä ovat kehitysvamma. Osalla

palvelun asiakkaista on kehitysvamman lisäksi esimerkiksi oppimisvaikeuksia. Muita syitä, jotka vaikeuttavat työllistymistä kehitysvamman lisäksi ovat sosiaaliset syyt, sosiaaliset ongelmat, aistivammat ja mielenterveysongelmat. (Klem 2013, 37.)

4.4 Historiallinen tausta

Kehitysvammaistyön historiassa työn tekemisellä ja työn tekemisen velvoitteella on suuri merkitys. Suomessa vaivaishoito alkoi 1800-luvun puolivälissä, jolloin kaikkien pitäjien tuli perustaa työlaitoksia. Työlaitoksissa kehitysvammaiset ihmiset tekivät työtä yhteiskunnalle korvaukseksi hoivasta ja huolenpidosta. (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010, 5.)

Historiassa kehitysvammaisille suunnatun työn tarkoituksena oli poistaa toimittomuutta ja järjestää työtä yksilön ja yhteiskunnan hyödyksi. Ennen työn järjestämisessä suuri rooli oli köyhäin- ja vaivaishoitolaitoksilla. Usein laitoksien tavoitteena oli olla elintarvikeomavaraisia, jolloin vanhus- ja vammaistyövoima oli niille hyödyllistä. Suomessa 1970- ja 1980-luvuilla hyödyn näkökulma nousi enemmän esille, jolloin ensisijaisesti työtä järjestettiin työkykyisemmille ja ”suojatyökelpoisille”. Hyödyn näkökulmaa yksilön tasolla voi tarkastella niin, että osallistumalla työhön yksilö oli osa yhteiskuntaa ja hänen elintonsa parani. (Hokkila 1992, 90-98.)

Yhtenä keskeisimmistä tavoitteista kehitysvammahuollon historiassa on ollut toimittomuuden poistaminen, niin laitoksissa kuin kotonakin asuvien kehitysvammaisten kohdalla. Laitoshoidon oli aiemmin pelkistettyä ja yksinkertaisempaa. Yksi ihmisen perustarpeista on toiminnan tarve, joten asumisyksiköissä ihmisten aggressiivisuus ja muut ilmiöt nousivat esiin seurauksena toimittomuudesta. Tästä syystä toimittomuutta on pyritty ehkäisemään järjestämällä työtä ja toimintaa kehitysvammaisille ihmisille. (Hokkila 1992, 90-91.) Esimerkiksi 1970-luvulla pelkän laitoshoidon sijaan järjestettiin kehitysvammaisille ihmisille erillistä työtoimintaa, jota perusteltiin kehitysvammaisten oikeudella osallistumiseen ja mielekkäisiin elämänsisältöihin. Tuolloin kehitysvammakomitean pohdintoissa todettiin työtoiminnan tarkoituksena olevan se, että tarjotaan kehitysvammaisille jokapäiväinen säännöllinen ohjelma, joka tukisi sopeutumista yhteiskuntaan. Työtoimintaa perusteltiin kehitysvammaisten oikeuksien

ohella myös sen hyödyillä yhteiskunnalle ja perheille. Työtoiminnan säännöllisen päiväohjelman ajateltiin vähentävän kehitysvammaisten perheiden ”hoitotaakkaa” ja sitä markkinoitiin myös halvempaan vaihtoehtona laitoshoidolle. Tämän lisäksi työtoiminnan järjestämisellä ajateltiin voitavan vähentää häiriökäyttäytymistä ja epäsosiaalisuutta. (Leppälä 2014, 151-152.)

Työtoimintaan osallistumista pidettiin tärkeänä osana täysi-ikäisten kehitysvammaisten aikuistumisessa. Sen katsottiin tarjoavan heille mahdollisuuden mielekkääseen ja vastuunalaiseen toimintaan. Päivähuoltoloissa aloite työtoiminnan järjestämisestä tuli usein kehitysvammaiselta itseltään, kun he ilmoittivat kyllästyneensä leikkimiseen ja halusivat tehdä oikeita töitä. (Leppälä 2014, 152.)

Työtoiminnan laajentuessa 1980-luvulla se alkoi samalla muodostumaan vakioratkaisuksi kehitysvammaisiksi diagnosoitujen henkilöiden työllistämiseksi. Vuonna 1984 kehitysvammalaista poistettiin maininta työhön sijoittamisesta erityishuollon tehtävänä. 1990-luvun alussa työtoimintaan osallistui jo 9000 kehitysvammaista henkilöä. (Saloviita ym. 1997, 31.) 1990-luvulla työtoimintaa pyrittiin kehittämään avotyötoiminnan ja tuetun työtoiminnan keinoin. Työtoiminta oli ja on edelleen keskeinen osa kehitysvammalaitosten toimintaa. (Kairi ym. 2010, 5-7.)

5 OSALLISUUS

Osallisuudelle on olemassa monia eri määritelmiä, jotka vaihtelevat esimerkiksi eri tieteenalojen välillä. Maailman terveysjärjestön eli WHO:n mukaan osallisuus edellyttää sitä, että yksilöllä on mahdollisuus osallistua häntä koskevaan päätöksen tekoon. Osallisuus näkyy käytännössä monella eri tavalla. Osallisuuteen kuuluu, että ihmiselle ja yhteisölle annetaan objektiivista tietoa ja heille annetaan mahdollisuuksia vaikuttaa omaa yhteisöä koskeviin asioihin. (World Health Organization, 2020.)

WHO määrittelee osallisuuden yleisesti elämän tilanteisiin osallistumisena ja etenkin sosiaalisena toimintana (WHO 2013, 129). YK:n vammaisen henkilön määritelmässä

osallisuus on suuressa roolissa, sillä vammaiseksi määritellään henkilö, joka ei vammansa ja eri esteiden vuoksi voi osallistua yhdenvertaisesti muiden kansalaisten kanssa yhteiskuntaan (Suomen YK-liitto 2016, 17).

Osallisuutta on määritelty yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikassa muun muassa kansalaisuuden, inklusion, voimaantumisen, asiakaslähtöisyyden ja vaikuttamisen käsitteillä. Sosiaalisen pääoman käsite liittyy myös usein keskusteluun osallisuudesta. Osallisuus voidaan nähdä laajempänä viitekehyksenä, joka koostuu erilaisista teorioista. Vaikka osallisuuteen lähestymistapoja on monia, oleellista on löytää mahdollisimman laajasti tietoa niiden ihmisten elämästä, jotka kokevat epätasa-arvoa ja syrjintää, sillä sosiaalipalveluja voidaan kehittää tiedon avulla. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 9.)

Osallisuus ilmenee esimerkiksi: päätösvaltana omassa elämässä, mahdollisuutena säädellä olemisiaan ja tekemisiään sekä ymmärrettävänä, hallittavana ja ennakoitavana toimintaympäristönä, vaikuttamisen prosesseissa, joissa pystyy vaikuttamaan itsen ulkopuolelle esimerkiksi ryhmissä, palveluissa, asuinympäristössä tai laajemmin yhteiskunnassa, paikallisesti, kun pystyy panostamaan yhteiseen hyvään, osallistumaan merkityksellisyyden luomiseen ja kokemiseen sekä liittymään vastavuoroisiin sosiaalisiin suhteisiin. (Isola ym. 2017, 5.)

Osallisuuden yhtenä tärkeimmistä ulottuvuuksista on sosiaaliset suhteet ja yhteisöihin kuuluminen. Ihmisten väliset suhteet ja kokemus yhteisöllisyydestä luovat osallisuutta ja vahvistavat yhteiskuntaan kuulumista. Yhteenkuuluvuuden tunteeseen vaikuttaa se, miten yksilön tunteita ja ajatuksia otetaan vastaan. Jos ne sivuutetaan, tai niitä ei oteta tosissaan, on vaikea tuntee kuuluvansa yhteisöön. Osallisuuden tunteeseen ja kokemukseen vaikuttaa omien voimavarojen lisäksi yhteiskunnan rakenteet ja yleinen ilmapiiri. Osallisuuden tunnetta vahvistaa yksilön arvostus ja se että yksilöä pidetään tärkeänä erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa sekä kansalaisena, palvelujen käyttäjänä ja asiakkaana. Jos ihminen ei pysty itse vaikuttamaan toimintaansa ja elämäänsä, hän vieraantuu sosiaalisista suhteista ja yhteiskunnasta. (Särkelä-Kukko 2014, 41-43.)

5.1 Kehitysvammaisten osallisuus

Kehitysvammaisten osallisuutta voidaan tarkastella autonomian, demokratian ja yhteisöllisyyden kautta. Autonomia on mahdollisimman suurta itsenäisyyttä. Autonomia sisältää esimerkiksi sen, että ihmisellä on mahdollisuuksia ja taitoja tehdä valintoja. Jotta autonomia toteutuisi, on tärkeää, että henkilön omilla valinnoilla on myös vaikutukset. Autonomiata toteuttaa ja parantaa aito valinnanvara, joka tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kehitysvammaisen henkilö saa itse valita hänelle sopivat palvelut ja vaikuttaa näiden palvelujen sisältöön. Demokratia on vaikuttamista yhteisiin asioihin sekä tekoja ja toimijuutta yhteisissä asioissa, kuten äänestäminen ja vaikuttaminen yhteisön esimerkiksi asuntolan tai työtoiminnan yhteisiin asioihin. Yhteisöllisyys on lähiyhteisöihin liittymistä ja yleisten palvelujen käyttämistä erityispalvelujen sijaan. (Tukiliitto www-sivut 2021.)

Kehitysvammaisella henkilöllä on normalisaatio- ja integraatioperiaatteiden mukaisesti oikeus normaaliin elämään. Heillä tulisi olla samanlaiset oikeudet koulutukselliseen yhdenvertaisuuteen, kulttuuriin, yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, ystäviin, harrastuksiin, yksityisyyteen, itsenäiseen asumiseen työhön ja riittävään toimeentuloon. Sosiaalinen integraatio tarvitsee toteutuakseen osallisuutta. Sen kautta kehitysvammaisen ihminen saa mahdollisuuden vaikuttaa omaan ympäristöönsä, tapahtumiin ja ympärillä oleviin ihmisiin. (Malm ym. 2006, 199.)

Osallisuudella hyvän elämänlaadun saavuttamiseen nähdään olevan selkeä yhteys. Hyvänä elämänlaatuna voidaan pitää sellaista elämää, jossa ihminen osallistuu uusiin erilaisiin toimintoihin, luo ihmissuhteita, lisää itsenäisyyttään, autonomiaansa ja yhteisöllistä osallisuuttaan. Aikuisten kehitysvammaisten osallistuminen oman elämäänsä liittyviin arjen toimintoihin on merkittävä keino lisätä elämänhallintaa. (Kaski ym. 2012, 222.)

Osallisuuden toteutuessa ihminen on mahdollisimman omatoiminen toimija, jolla on erilaisia toimintamahdollisuuksia ja valinnan varaa. Silloin vaikutusmahdollisuudet toteutuvat omissa ja yhteisissä asioissa. Osallisuuden toteutuessa kehitysvammaisen ihminen voi toimia yhdenvertaisesti yhdessä erilaisten, samasta asiasta kiinnostuneiden ihmisten kanssa. Kehitysvammaisten ihmisten osallisuus toteutuu silloin, kun he

eivät ole pelkästään toiminnan kohteita, vaan heillä on mahdollisuus toimia ja vaikuttaa itse. (Tukiliitto www-sivut 2021.)

Osallisuudella tarkoitetaan usein ihmisten omaa kokemusta ja tunnetta osallisuudestaan. Kehitysvammaisten ihmisten kohdalla oma kokemus ja tunne eivät aina välttämättä ole riittävä peruste todeta osallisuuden toteutuvan. Useasti kehitysvammaiset ihmiset tyytyvät osaansa oman toimijuuden, vaihtoehtojen, kokemusten ja vaikutusmahdollisuuksien puuttuessa. (Tukiliitto www-sivut 2021.)

5.2 Osallisuus työtoiminnan näkökulmasta

Sosiaalipalveluissa osallistava asiakkuus merkitsee itsemääräämisoikeuden, yhdenvertaisuuden ja toimijuuden toteutumista (Eskelinen & Tuononen 2013, 89). Kehitysvammaisten työtoiminnan keskeisiä merkityksiä ovat mielekkään sisällön tuominen arkeen, päivän rytmittäminen, ”työssä käyvän statuksen” saaminen, työnteon arvostaminen, toimintakyvyn ylläpito ja mielekkään toiminnan luominen. Työtoiminnassa myös keskeistä on työkyvyn arvioiminen, yhteisöön kuuluminen ja vuorokausirytmien. Ensisijaisesti työtoiminnan merkitys rakentuu yhteiskuntaan sopeutumisen ja merkityksellisen tekemisen kautta. Näin ollen työtoiminnan katsotaan tuottavan yhteiskunnallista osallisuutta. (Tuominen-Lozić 2014, 49.)

Vaikka keskeisenä osallisuuden mahdollistajana työssä pidetään toimeentuloa, liitetään siihen määreitä kuten arvokkuus. Työ on paras tapa antaa vammaisille henkilöille mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen. Työ on väylä arvokkaaseen elämään, ei vain toimeentulon kautta mahdollistuvaan osallisuuteen. Työtä tekemällä vammaisen henkilön on mahdollisuus elää arvokasta elämää. Työ tarjoaa mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen ja kehittämiseen. (Tuominen-Lozić 2014, 65-67.)

Kehitysvammaisten työtoiminnassa osallisuus on sitä, että asiakas on itse aktiivinen toimija, eikä kohde jolle palvelua tuotetaan. Työtoiminnan sisällön suunnittelussa oma osallisuus tarkoittaa sitä, että asiakkaalla on vaikutusmahdollisuuksia työympäristön ja työn sisällön kehittämiseen. Osallisuus on toimintaa, joka ei ole pelkästään osallistumista, vaan sitä että vaikuttaa. (Pajunen ym. 2010, 5.) Kehitysvammaisen henkilön

oman elämän suunnittelussa ja työelämään liittyvissä ratkaisuihin älyllinen kapasiteetti ei saisi olla esteenä. Henkilön tulisi itse saada olla vaikuttamassa omaa työtään koskeviin asioihin. Asiakkaan omat tarpeet ja toiveet pitää ottaa huomioon. (Kairi ym. 2010, 20.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää Monituotteen työtoiminnan asiakkaiden näkemyksiä omasta työstään työtoiminnassa ja yleisesti heidän näkemyksiään työstä. Tarkoituksena on myös selvittää mitä työ heille merkitsee ja toteutuuko osallisuus työtoiminnassa. Opinnäytetyöni tavoitteena on saada asiakkaiden omaa ääntä kuuluviin. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia merkityksiä haastateltavat antavat työlle?
2. Mitä haastateltavat ajattelevat työstään työtoiminnassa?
3. Toteutuuko osallisuus työtoiminnassa?

Opinnäytetyössäni haluan korostaa sen tärkeyttä, että kehitysvammaisilla ihmisillä olisi mahdollisuus työhön tai toimintaan, joka vastaisi omiin toiveisiin olisi itselle ja omille taidoille sopivaa. Olin itse Monituotteessa harjoittelussa ja minulla heräsi kysymyksiä siitä, millaisena työtoiminnan asiakkaat näkevät oman työnsä. Halusin myös saada vastauksia osallisuus kysymykseen, sillä kaikki kokevat osallisuuden eri tavoin ja minusta on tärkeä kuulla asiakkaiden näkemyksiä osallisuuden toteutumisesta työtoiminnassa.

6.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyössäni käytän kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen keskeisempiä piirteitä on sen perustuminen ihmisten subjektiivisten

kokemusten ja näkemysten tarkasteluun. Keskiössä laadullisessa tutkimuksessa on yksittäisten tapausten tarkastelu. Olennaista on osallistuvien ihmisten näkökulma ja tutkijan vuorovaikutus yksittäisten havaintojen kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa keskeisintä on tutkittavien omat kokemukset ja tutkimuksen tehtävänä on antaa mielekäs tulkinta teoreettisesti tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa 2020, 59-60.) Laadullinen tutkimus oli sopivin vaihtoehto opinnäytetyöhöni, sillä pyrin selvittämään Monituotteen asiakkaiden omia kokemuksia, ajatuksia ja mielipiteitä työstä.

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu on yleisin tapa kerätä aineistoa. Haastattelu voidaan ajatella keskusteluksi, jolla on jokin tavoite. Menetelmänä haastattelu kohdistuu tietoisuuden ja ajattelun sisältöihin. Haastattelun tavoitteena on saada aineistoa, jonka perusteella voidaan tehdä mahdollisimman uskottavia päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa 2020, 99.) Omaan tutkimukseeni koin sopivimmaksi aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun. Haastattelun etu on sen joustavuus. Haastattelussa on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä tiedonantajan kanssa keskustelua. Haastatteluun joustavuutta tuo myös se, että kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä, kun tutkija katsoo parhaaksi. Laadullisen tutkimuksen haastattelua voidaan pitää myös siksi joustavana, että siinä haastattelua ei ymmärretä tietokilpailuksi, vaan tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.)

Haastattelun koin myös siksi sopivimmaksi vaihtoehdoksi omaan tutkimukseeni, sillä tiedän että joillakin kehitysvammaisilla ihmisillä voi olla vaikeuksia itsensä ilmaisussa esimerkiksi kirjoittamalla. Halusin tutkimuksessani kysyä kysymykset haastateltavilta itseltään, niin että he voisivat vastata mahdollisimman aidosti, niin että kukaan ei vastaa heidän puolestaan tai täydennä heidän vastauksiaan. Tästä syystä myös valitsin ryhmähaastattelun sijasta yksilöhaastattelun, niin kaikki saavat äänensä yhtä paljon kuuluviin.

6.3 Teemahaastattelu

Yleensä eri haastattelutyypit karkeimmillaan jaotellaan niiden strukturointiasteen perusteella, eli miten tiukasti kysymykset on etukäteen muotoiltu ja miten paljon

haastattelija ohjaa haastattelua. Teemahaastattelu sijoittuu täysin strukturoidun ja strukturoimattomat haastattelun välimaastoon. (Hirsijärvi & Hurme 2000; Eskola & Suoranta 1998; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 29.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit sekä teema-alueet on valmiiksi määrätty. Menetelmässä ei ole kuitenkaan kysymysten tarkkaa järjestystä ja muotoilua, kuten täysin strukturoidussa haastattelussa. Haastattelijalla voi olla jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, mutta ei välttämättä valmiita kysymyksiä. Haastattelussa varmistetaan, että valmiiksi päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella eri haastateltavien kohdalla. (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 29-30.)

6.4 Haastattelujen toteutus

Tavoittelin tutkimukseeni erilaisia työtoiminnan asiakkaita Monituotteesta, joilla olisi vähän erilaista koulutus- ja työtaustaa, tekisivät hieman erilaisia töitä ja jotka jakautuisivat hieman iältään. Vastaajien erilaisuudella pyrin tuomaan kattavuutta esille. Olin itse kyseisessä työtoiminnassa harjoittelussa 8 viikkoa, joten entuudestaan tunsin jonkin verran työtoiminnan asiakkaita. Olin ennen haastatteluja yhteydessä työtoiminnan vastaavaan ohjaajaan, ja kerroin hänelle millaisia haastateltavia tutkimukseeni tavoittelin. Työtoiminnan vastaava ohjaaja kertoi tutkimuksestani työtoiminnan asiakkaille, ja he saivat itse päättää, halusivatko osallistua haastatteluun. Suunnittelin että tutkimukseeni tarvitsisin 5-7 haastateltavaa, lopulta haastatteluihin oli halukkaita seitsemän.

Haastattelut tein kahtena päivänä Monituotteen työtoimintakeskuksessa. Haastattelut olivat kestoaltaan 15- 45 minuuttia. Haastattelut olivat kestoaltaan niin erilaisia, sillä joillakin haastateltavilla oli vaikeuksia pohtia vastauksia syvällisemmin, toiset haastateltavista taas vastasivat kysymyksiin kattavammin. Haastatteluissa keskustelimme aluksi haastateltavan taustasta kuten harrastuksista ja elämästä työn ulkopuolella. Ajattelin että haastattelut on hyvä aloittaa keskustelunomaisesti helpoilla kysymyksillä, jotta loisin haastattelutilanteesta rennon keskustelun. Tämä jälkeen haastattelussa keskustelimme koulutustaustasta ja työstä. Viimeisenä teemana oli osallisuus teema.

Joissakin haastatteluissa etenimme erilaisessa järjestyksessä, jos haastateltava alkoi kertoa itse joistakin teemoista ennen kuin olin ehtinyt niistä kysymään. Joitakin kysymyksiä haastattelussa jouduin välillä muotoilemaan uudestaan, jotta ne olisi helpompi ymmärtää, mutta muuten haastattelut sujuivat hyvin.

6.5 Tutkimusaineiston analyysimenetelmä

Sisällönanalyysi on perusmenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen menetelmissä. Sisällönanalyysiä voi pitää sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Useat eri nimillä olevat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat periaatteessa jotenkin sisällönanalyysiin, jos sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjien sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.)

Sisällönanalyysiä voidaan tehdä joko aineistolähtöisenä, teorialähtöisenä tai teoriaohjaavana. Tässä tutkimuksessa sovelsin aineistolähtöistä analyysiä, jossa käytin teemoittelu menetelmää. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla tutkittavasta ilmiöstä ei tulisi olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa, sillä analyysin oletetaan olevan aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108-112.)

Laadulliselle aineistolle yksi tunnusomainen operaatio on havaintojen luokittelu, joka on tietyllä tavalla tulkitsemista. Luokittelu tarkoittaa analyysiyksiköiden ryhmittelemistä ennalta määrättyihin kategorioihin tai epämääräisemmän samankaltaisuuden mukaan. Tätä vaihetta voidaan kutsua teemoitteluksi. Teemoittelu menetelmänä viittaa siihen, että aineiston analyysivaiheessa keskitytään tarkastelemaan niitä piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Yhdistelemällä aineistoa, pyritään löytämään eri luokkien väliltä säännönmukaisuuksia tai samankaltaisuuksia. Teemoittelua voi tehdä monella eri tavalla, teemat voivat rakentua etukäteen suunniteltujen, aineiston keruuvaiheessa määriteltyjen teemojen mukaisesti. Tutkijan tulee käydä läpi kiinnostavat

teemat useamman kerran. Tämä vaihe auttaa hahmottamaan teemojen sisäistä rakennetta ja suhdetta toisiinsa. (Puusa 2020, 152-153.)

Aineistolähtöinen laadullinen analyysi on karkeasti kolmevaiheinen prosessi. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan, eli pelkistetään. Siitä karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Tämä voi olla joko datan tiivistämistä tai osiin pilkkomista. Tutkimuskysymykset ohjaavat pelkistämistä, joiden mukaan aineistosta joko pelkistetään tai koodataan tutkimukselle olennaiset ilmaukset. Ennen analyysin aloittamista tulee määrittää analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lause, lausuma tai ajatuskonaisuus, joka sisältää useita lauseita. Analyysiyksikön määrittämistä ohjaa tutkimustehtävä ja aineiston laatu. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.)

Aivan ensimmäiseksi muutin aineiston analysoitavaan muotoon, eli litteroin sen. Tallensin haastattelut puhelimen sanelimeen. Purin äänitteet kirjoittamalla ne omiin Word-tiedostoihin, jossa pohjana oli teemahaastatteluni runko ja kysymykset. Litteroin vastaukset tarkasti ylös mutta jätin litteroimatta tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat, esimerkiksi jos haastateltava alkoi kertomaan muista asioista mitkä eivät liittyneet tutkimukseni aiheeseen. Tämän jälkeen loin uuden Word-tiedoston, johon otsikoin teemahaastattelun pääteemat. Pääteemojen alle keräsin sitä teemaa koskevat haastatteluvastaukset, ja samalla pelkistin ne.

Datan pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään. Tällöin aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai/ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Nämä käsitteet yhdistetään alaluokiksi, jotka nimetään niitä parhaiten kuvaavalla käsitteellä. Luokitteluilmiönä voi olla esimerkiksi tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Tässä vaiheessa aineisto tiivistyy, sillä yksittäiset tekijät sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin. Viimeisenä on aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tässä vaiheessa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124-125.) Merkitsin tutkimuksen vastauksissa esiintyneet yhtäläisyydet värikoodein ja kokosin ne yhteen. Muodostin yhtäläisyyksistä alaluokkia ja nimesin ne niitä kuvaavalla otsikolla.

6.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvät pohdinnat voidaan tiivistää kolmen käsitteen avulla; uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Nämä käsitteet kiteytyvät toisiinsa, mutta yhdenkin niistä puuttuessa, koko tutkimukselta putoaa pohja pois. (Puusa 2020, 175.)

Tutkimuksen uskottavuus viittaa siihen, missä määrin tutkimusta lukevat ihmiset ja tutkimuksen kohteena olevat henkilöt hyväksyvät tutkimuksen tulokset todeksi ja luottavat siihen, että tutkimuksen aineisto on kerätty asianmukaisesti ja analysoitu huolellisesti. Vaikka laadullinen tutkimus käsittelee useimmille ihmisille vieraita aiheita, on raportin kuvattava tutkimusta niin, että lukijat pystyvät olemaan vakuuttuneita siitä, että esitetyt asiat ovat todella tapahtuneet ja niiden kuvaus on esitetty asianmukaisesti. (Puusa 2020, 175.) Olen tutkimuksessani pyrkinyt uskottavuuteen keräämällä ja analysoimalla aineiston teoriaan ja tietoon perustuvilla menetelmillä. Työn uskottavuutta pyrin takaamaan niin, että laadin haastattelukysymykset vastaamaan mahdollisimman hyvin tutkimusongelmaan. Olen tutkimuksessani avannut vaihe vaiheelta, mitä olen tekemässä. Suorat lainaukset haastattelutilanteista ovat lisänneet tutkimukseni ja tuloksien uskottavuutta.

Luotettavuus tarkoittaa sitä, että tutkija vakuuttaa uskottavin perusteluin, että hän on kyennyt valitsemaan ja käyttämään perusteltuja ja oikeanlaisia lähestymistapoja ja menetelmiä ratkaistakseen tutkimusongelman ja toteuttaakseen tutkimuksen. (Puusa 2020, 175.) Omassa opinnäytetyössäni olen perustellut, käyttämäni lähestymistavat ja menetelmät, kuten esimerkiksi haastateltavien valinnan, teemahaastattelun, haastattelukysymykset ja aineiston analyysitavan. Olen myös arvioinut lähteiden luotettavuutta käyttäessäni niitä opinnäytetyössäni.

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Jos vain osa haastateltavista on haastateltu tai jos tallenteet kuuluvat huonosti, tai jos litterointi noudattaa eri sääntöjä alussa tai lopussa tai jos luokittelu on sattumanvaraista, haastatteluaineistoa ei voida pitää luotettavana. (Hirsijärvi & Hurme 2004, 185.) Haastatteluissa ja niiden litteroinnissa pyrin kiinnittämään huomiota siihen, että noudatin samanlaista litterointi ja luokittelu kaavaa jokaisen haastattelun kohdalla.

Eettisyys tarkoittaa sitä, että tutkija on noudattanut eettisiä periaatteita koko tutkimuksen ajan. Näin hänen tutkimuksessaan käyttämänsä menetelmät ja analyysitavat täyttävät sen kriteerin, että ne voisivat olla minkä tahansa tehdyn tutkimuksen ohjenuorina. Lisäksi tutkimuksen tulee pyrkiä saamaan aikaan hyviä asioita sen kohteena oleville ihmisille. tutkimuksesta ei saa aiheutua haittaa sen kohteena oleville tai muille siihen liittyville tahoille. (Puusa 2020, 175.) Huomioin työssäni tutkimusetiikan siten että tutkimukseeni osallistuminen oli vapaaehtoista työtoiminnan asiakkaille. Otin huomioon haastateltavien anonymiteetin ja litteroituani haastattelut, poistin äänitteet ja muut tiedot haastateltavista. En myöskään käyttänyt opinnäytetyössäni tutkimuksen kannalta epäolennaisia tietoja haastateltavista, jotka voisivat mahdollisesti loukata heidän anonymiteettiään.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastateltavia oli yhteensä seitsemän. Haastateltavat olivat iältään 21-54 vuotiaita. Haastateltavat olivat käyneet Monituotteessa alle vuodesta yli kolmeen kymmeneen vuoteen. Kaikki haastateltavista olivat suorittaneet jonkin ammatillisen tutkinnon. Monituotteessa he kertoivat tekevänsä tällä hetkellä erilaisia pakkaamis- ja pussittamistöitä kuten kirjekuorten ja askartelukorttien pakkaamista ja laskemista, kiinnikkeiden naulaamista, laskemista ja pakkaamista, ruuvien pussittamista ja erottelua sekä keittiö- ja siivoustöitä. Yksi haastateltavista kävi työtoiminnan lisäksi yhden päivän viikosta avotöissä. Vanhemmilla haastateltavista oli myös kokemusta avotöistä, mutta he olivat erinäisistä syistä tulleet Monituotteeseen.

7.2 Haastateltavien ajatuksia työstään työtoiminnassa

Selvitin mitä työtoiminnan asiakkaat ajattelevat yleisesti työstään Monituotteessa. Haastatteluissa ilmeni, että asiakkaat pitivät Monituotteen töitä heidän omille

taidoilleen sopivina. Haastateltavat pitivät työstään Monituotteessa ja olivat tyytyväisiä työtehtävien määrään. Haastateltavat pitivät kaikista mieluisimpina työtehtävinä keittiötöitä, korttien ja kirjekuorien laskemista ja pakkaamista sekä purkutöitä. Haastateltavat kertoivat, että Monituotteessa he ovat oppineet paljon erilaisia työtehtäviä kuten pakkaamista, laskemista, paperitöitä ja pussittamista. Se myös todettiin, että työssä on opittu myös sosiaalisia taitoja, kuten työkavereiden kanssa juttelua.

”Monituotteen työt on sopivia ja vaihtelee joskus, kovaa hommaa on.”

”Ei ole ainakaan vaikeita. Olen tehnyt niitä 21 vuotta, niin olen oppinut.”

”Pidän tästä työstä, en olisi muuten ollut täällä niin kauan.”

”Olen oppinut hyvin laskemaan.”

”Olen oppinut työkavereitten kanssa juttelua.”

7.3 Tärkeää työssä

Monituotteen asiakkaat pitivät työssään tärkeinä asioina muun muassa kavereita, ohjaajia, taukoja, töitä, työrauhaa ja sitä että työtehtäviä saisi aina välillä vaihdella. Tuloksista voidaan siis tulkita, että Monituotteen asiakkaille työssä tärkeitä asioita ovat sosiaaliset tekijät sekä työn vaativuuteen liittyvät tekijät. Sitä pidettiin tärkeänä, että tulee tervehdityksi ja tunnistetuksi töissä, eli kokemusta sosiaalisesta osallisuudesta. Tutkimustuloksista voi tulkita, että Monituotteen asiakkaille on tärkeää, että he tekevät työnsä laadukkaasti. Tauot, työrauha ja työhön keskittyminen olivat haastateltaville merkittäviä asioita.

”Aamulla kun tulee töihin ja sanoo huomenta, niin muut sanovat takaisin.”

”Kaverit ja ohjaajat.”

”Mulle on tärkeää työrauha.”

”Keskittyminen hyvin tärkeätä ja laskeminen tarkasti.”

”Avotyö on kivaa vaihtelua”

7.4 Työn merkitys

Haastatteluissa Monituotteen asiakkaat antoivat työlle monia merkityksiä. Haastateltaville työ merkitsi kavereiden näkemistä ja sitä että tulee yleensäkin lähdettyä jonnekin ja näkee muita ihmisiä, eli työllä oli asiakkaille sosiaalinen merkitys. Työssä merkityksellisenä asiana haastateltavat pitivät myös palkkaa eli työosuusrahaa. Selvitin työn merkitystä myös siten, että kysyin haastateltavilta mitä työ antaa ja tuo lisää heidän elämäänsä. Tähänkin haastateltavat nostivat sosiaalisia tekijöitä kuten uusia kavereita ja iloisuuden tunnetta. Monituotteen asiakkaille on tärkeää olla hyvä työntekijä. Omaan työhön keskittyminen ja oman työn jäljen näkemistä pidettiin merkityksellisenä. Yleisesti se, että saa tehdä töitä ja olla työntekijä eli työntekijän statuksen saaminen nostettiin yhtenä merkityksellisenä asiana. Haastatteluissa nousi myös se näkökulma esille, että työllä on merkitystä, koska ilman sitä aika kävisi pitkäksi.

”Näkee kavereita ja se että yleensäkin tulee lähdettyä johonkin.”

”Sitä että saa tehdä töitä.”

”Saa rahaa ja kun teet sen se menee pankkiin, se on sitä työtä mitä pitääkin.”

”Kun menen kauppaan ja katson tavaroita aina, että olenko minä tehnyt noita”

”Uusia kavereita ja työkavereita, jonka kanssa tulee juttuun.”

”Iloisuutta ja kavereita.”

”Kuntoilua ainakin vähän, eikä tule liian pitkästyttävää”

7.5 Osallisuus

Lähestyin aluksi osallisuusteemaa kysymyksellä, pystyvätkö asiakkaat vaikuttamaan omaan työhönsä. Haastatteluissa avasin vaikuttaa käsitettä, siten että kysyin, pystyykö kertomaan oman halunsa työtehtäviin liittyen, jos haluaa tai ei halua tehdä jotakin, ja tunteeiko että omia toiveita kuunnellaan. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että heidän toiveitansa kuunnellaan työtehtävien suhteen. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että hän ei voi vaikuttaa työtehtäviin, vaan ohjaaja kertoo hänelle mitä tehdään. Myös haastatteluissa kävi ilmi, että on helpompaa, kun ohjaajat kertovat mitä tehdään, niin ei tarvitse itse miettiä.

”Mä sanon aina, jos mä en tykkää jostakin. Jos mä teen jotakin työtä mikä on sellasta mistä en pidä, sit tietenki pystyy vaikuttaa.”

”Ohjaaja päättää mitä hommaa tehdään.”

”Mä aina kysyn, saanko tehdä jotain muuta, kun tätä samaa”

Osallisuuden toteutumista lähdin selvittämään myös sitä kautta, miten asiakkaat ovat päätyneet Monituotteeseen. Tällä kysymyksellä hain sitä, ovatko haastateltavat itse tehneet päätöksen koskien omaa työpaikkaa, vai onko se tullut jostakin ulkoa. Haastateltavat kertoivat, että olivat olleet aluksi tutustumassa Monituotteeseen tai harjoittelujaksolla, jonka jälkeen he olivat aloittaneet työtoiminnan. Haastateltavat kertoivat, että eri henkilöt kuten vanhemmat, opettajat ja koulunkäynninavustajat olivat ehdottaneet heille paikkaa, mutta haastateltavilta oli kysytty heidän omaa mielipidettään työtoimintaa koskien.

”Monituote oli ensimmäinen mihin tutustuin ja heti ensimmäisenä tämä paikka tuntui hyvältä.”

”Olin täällä harjoittelussa ja halusin tänne itse.”

”Kysyttiin haluanko Monituotteeseen, niin halusin ja haluan edelleen.”

Osallisuuden kokemukseen sisältyy myös kuuluvuuden tunne. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tuntevat kuuluvansa Monituotteeseen. Kysyin heiltä myös ovatko he kokeneet Monituotteessa kiusaamista, syrjintää tai ennakkoluuloja. Suurimmalla osalla haastateltavista oli jonkinlaisia kokemuksia jostakin edellä mainituista.

”Mun ryhmässä oli semmosta, että toinen höpötti koko ajan, enkä keskittynyt, kutitteli ja laittoi musiikkia mistä en pidä.”

”Kaveri on haukkunut, kerroin ohjaajille, että häiritsee.

”Jotkut vanhemmat työntekijät joskus, kun olin nuorempi, ja vastaavasti nuoremmat koittaa miten vanhemmalla kestää hermot.”

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää kehitysvammaisten henkilöiden ajatuksia työstä ja työtoiminnasta sekä osallisuudesta. Opinnäytetyön tutkimustuloksista voi päätellä sen, että Monituotteen työtoiminnan asiakkaat ovat tyytyväisiä työtoimintaan ja he kokevat työtehtävät heidän kyvyilleen sopiviksi. Työtoiminnassa asiakkaat pitivät tärkeänä sosiaalisia tekijöitä, kuten työkavereita ja ohjaajia, taukoja, sosiaalisen osallisuutta eli sitä että kuuluu työporukkaan ja tervehditään kun tullaan töihin, työn vaativuuteen liittyviä tekijöitä, kuten sitä että saa tehdä työtä huolellisesti, työtä tehdessä olisi työrauha ja työtehtäviä saisi aina välillä vaihdella. Monituotteen asiakkaat antoivat työnteolle eri merkityksiä, kuten sosiaaliset suhteet ja palkka. Haastateltavat kokivat myös merkityksellisenä työn tekemisen itsessään. Haastateltaville oli tärkeää olla hyvä työntekijä ja hoitaa työnsä hyvin ja huolellisesti.

Monituotteen asiakkaat kokivat, että he tulevat kuulluksi toiveissaan työtoimintaa koskien. He pystyvät halutessaan vaikuttamaan työtehtäviin ja heitä on kuultu työpaikkaa koskevissa toiveissa. Asiakkaat kokivat kuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta

työpaikassaan. Näin ollen Monituotteessa osallisuus toteutui monestakin eri näkökulmasta.

Vaikka olinkin ollut itse Monituotteessa harjoittelussa ja vähän entuudestaan tunsin Monituotteen asiakkaita, haastatteluista tuli minulle aivan uusia asioita ja ajatuksia esille. Haastateltavat kertoivat mielellään työstään Monituotteessa ja vastasivat aktiivisesti kysymyksiin. Olen tyytyväinen haastatteluihin, mutta jälkeinpäin tuli vielä mieleen kysymyksiä, joita olisin voinut kysyä rikastuttaakseni tutkimustani.

Opinnäytetyöni keskeisinä teemoina olivat kehitysvammaisuus, asiakkaiden kuuleminen ja osallisuus. Opinnäytetyöni kautta olen saanut syvempää tietämystä kehitysvammaisten kanssa tehtävästä työstä. Opinnäytetyön tekeminen on ollut kiinnostavaa ja olen saanut paljon lisää tietoa, jota voin hyödyntää tulevaisuudessa työssäni. Monituotteen asiakkaat nostivat työssään tärkeiksi ja merkitykselliseksi sellaisia asioita, jotka ovat varmasti meille suurimmalle osalle tärkeitä. Minä haluan nähdä työn enemmänkin voimavarana, kuin kuormittavana tekijänä. Meidän kaikkien olisi hyvä pohtia aina välillä, mikä on työssä tärkeää ja mitä työ meille merkitsee ja tuo lisää elämäämme. Kehitysvammaisten osallistaminen omaa elämäänsä koskeviin asioihin on yhteiskunnassamme noussut yhä tärkeämmäksi. Mielestäni osallisuuden toteutumista ei voi tutkia liikaa. Tulevana sosiaalialan ammattilaisena pyrin mahdollistamaan sen, että asiakkaat saisivat oman äänensä kuuluviin heidän elämäänsä koskevissa asioissa.

LÄHTEET

Ekholm, E & Teittinen, A. 2014. Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus- osallistumisen esteitä ja edellytyksiä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia.

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot- vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Eskelinen, S. & Tuononen A. 2013. Osallisuutta etsimässä ja edistämässä – Savon vammaispalvelujen Kaste-hanke.

Hokkila, H. 1992. Työ ja suojatyö vammaishuollon historiassa. Teoksessa Kananen, P. & Niemi, V. (toim.). Suojatyö ennen suojatyötä ja jälkeen. Helsinki: VAPK-kustannus.

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki.

Kairi, T., Nummelin, T.& Teittinen, A. 2010. Työtoiminnan käytäntö ja kokemukskriittisiä arvioita kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävästä työtoiminnasta. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kehitysvammaliiton www-sivut. 2019. Viitattu 19.4.2021. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/tyo/>

Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäytönä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Klem, S. 2013. Työllistymistä tukeva toiminta, työtoiminta ja työhönvalmennus sosiaalihuollossa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1997/55.

Lampinen, R. 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysvaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita.

Leppälä, H. 2014. Vammaisuus hyvinvointivaltiossa: Invalideiksi, vajaamielisiksi tai kehitysvammaisiksi määriteltyjen kansalaisasema suomalaisessa vammaispolitiikassa 1940-luvun taitteesta vuoteen 1987. Turku: Turun yliopisto.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin- vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY.

Pajunen, T., Vuorenpää, K., Nikula, L., Österlund, K., Mäenpää, M., Ahlstén, M. & Seppälä, H. 2010. Työllä osallisuutta? Yhteisvastuu 2008-hankkeiden loppuraportti. Kehitysvammaliitto. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tyolla-osallisuutta-loppuraportti.pdf>

Porin kaupungin www-sivut 2021. Viitattu 19.4.2021. <https://www.pori.fi/sosiaali-ja-terveys/vammaispalvelut/paivaaikainen-toiminta>

Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Saloviita, T., Lehtinen, U. & Pirttimaa, R. 1997. Tie auki työelämään- Tuetun työllistämisen käyttäjäkeskeiset työtavat. Jyväskylän yliopisto.

Selvitysraportti: Vammaisten työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan uudistaminen 2019. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Suomen YK-liitto. 2016. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 14.1.2021 https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, A., Pyykkönen, A. & Reittu-Kuurila, N. 2014. Osallisuuden jäljillä. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, 34–50.

Teittinen, A. (toim.)2010. Pois laitoksista! vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen www-sivut 2020. Viitattu 11.1.2021. <https://thl.fi/fi/>

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki. Tammi

Tuominen-Lozić, L. 2014. Kehitysvammaiset henkilöt kansalaisina: tarkastelu työn kautta. Pro gradu-tutkielma. Tampereen Yliopisto. Valtio-oppi. Viitattu 20.4.2021.

Valli, R. (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Keuruu: PS-kustannus.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus- Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Tampere. Gaudeamus.

Vernerinet www-sivut. 2017. Viitattu 28.1.2021. <https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

World Health Organization. Participation. <https://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/participation-definition/en/> Viitattu 14.1.2021.

Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018–2019. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki 2018.

Järvikoski, A., Härkäpää, K. & Pättikangas, M. 1999. Vammaisen henkilön valtaistuminen- palvelujärjestelmän avulla vai ilman sitä? Teoksessa Jouko-Nuvonen, S. (toim.) Pyörätuolitango- näkökulmia vammaisuuteen. Edita Helsinki. 103-123.

Vesala, H. T., Klem, S. & Ahlstén, M. 2015. Kehitysvammaisten ihmisten työllisyys-tilanne 2014-2015. Kehitysvammaliitto. Helsinki.